

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการศึกษา

การศึกษาเรื่องบทบาทและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนท้องถิ่นเนื่องจากการบูรณะวัดร่องขุน พ.ศ. 2540-2553 โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการกำเนิดและลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการบูรณะวัดร่องขุน เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ผลกระทบจากการบูรณะ ที่มีต่อวัดและชุมชน โดยรอบและเพื่อสรุปและเสนอผลกระทบตลอดจนข้อเสนอแนะที่เกิดจากการบูรณะวัดร่องขุน มีผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

วัดร่องขุน เดิมเป็นวัดในชุมชนที่มีความสำคัญต่อชุมชนดั้งเดิม การอาศัยในชุมชนเป็นคนที่ท้องถิ่นผสมคนจีนที่เข้ามาอาศัยเพื่อทำการค้าขาย เพราะหน้าวัดเป็นเส้นทางสายหลักที่มีการสัญจรไปมาอย่างหนาแน่นก่อให้เกิดชุมชนขึ้นมา ต่อมาในปี 2540 ได้มีการจัดปรับปรุงบูรณะวัดร่องขุนขึ้นมาใหม่อย่างจริงจังด้วยแรงศรัทธาของกลุ่มคนรักบ้านเกิด นำโดย อาจารย์ เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ ดำเนินการจัดสร้างวัดร่องขุนขึ้นใหม่ด้วยการระดมการมีส่วนร่วมของชาวบ้านจากการบูรณะทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจขึ้น มีเงินไหลเข้ามาเป็นจำนวนมาก แต่ก็ไม่ตลอดทั้งปีจะเป็นช่วงเทศกาลเท่านั้นที่ทำการค้าขายได้ดี จากจุดนี้ทำให้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเองจะดำเนินการด้านภาษีได้ไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วย ทั้งนี้มีนักธุรกิจที่พร้อมเข้าร่วมลงทุนในบริเวณพื้นที่ที่ใกล้เคียงวัดร่องขุน อาทิ นักลงทุนมาซื้อที่ดิน พื้นที่ใกล้เคียงวัดร่องขุน เพื่อเก็งกำไรหรือเพื่อสร้างตึก อาคารพาณิชย์ไว้จำหน่ายเพื่อค้าขายหรือทำธุรกิจอื่นๆ ทำให้ชาวบ้านมีงานทำ มีการจ้างงานเพิ่มขึ้น มีรายได้เสริมจากการค้าขาย ซึ่งแต่ก่อนทำการเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียว รวมไปถึงเยาวชนสามารถมาฝึกทักษะการเป็น มัคคุเทศก์นำเที่ยว หรือฝึกวาดภาพได้ และเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ทางพุทธศาสนาได้

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนท้องถิ่น ด้วยความเป็นวัดแบบชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมได้หายไป สังเกตจากวัดในภาคเหนือส่วนใหญ่ ภาพวาดจะเป็นเกี่ยวกับบรรณคดี หรือป็นักยัตร์ทำให้เกิดความร่มกายเย็นใจ แต่วัดร่องขุนที่บูรณะขึ้นเน้นทางด้านสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ มีอาจารย์เฉลิมชัย เข้ามามีบทบาทหลัก นำชาวบ้านและผู้มีจิตศรัทธาเข้ามามีส่วนร่วมมีร่วมใจพัฒนาวัดร่องขุนขึ้นมาใหม่ จากเดิมชาวบ้านบ้านร่องขุนเดิมเป็นชุมชนเกษตรกรรมลักษณะชุมชนแบบเช้าชามเย็นชาม เย็นมาก็ตั้งวงสังสรรค์กินเหล้าเมายา หลังจากที่มีอาจารย์เฉลิมชัย เข้ามามีจัดการบูรณะวัด เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังคนในชุมชนเข้ามา

ทำงาน ชักเถลาและอบรมสั่งสอน ทำให้คนในชุมชนที่เมื่อก่อนคึดเหลักันเป็นประจำ เริ่มลด ละเลิก กลับกลายมาเป็นคนดีและเป็นกำลังหลักที่มีประสิทธิภาพในการทำงานของชุมชนและของวัด ซึ่งยังคงขนบธรรมเนียมประเพณีเหมือนเดิม แต่จะคงคกฐินกับผ้าป่า เนื่องจากมีพระภิกษุ เพียง 1 รูปและสามเณร 1 รูป ไม่สามารถรับกฐินได้ แต่ถ้าจะจัดให้มี ก็ไม่ห้าม แต่ห้ามเป็นไปในลักษณะจัดทำเป็นซองเพื่อเรียไร รวมถึงการมีส่วนร่วมของฝ่ายปกครอง ร่วมกับ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอำนวยความสะดวกในการเข้ามาท่องเที่ยวพร้อมดูแลในเรื่องความสงบเรียบร้อย และร่วมงานประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ ของวัด

และหน่วยงานของรัฐทุกหน่วยงานที่ให้การสนับสนุน โดยส่วนใหญ่มีการส่งเสริมการค้าขายสินค้าที่มีผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับทางพุทธศาสนาและความเป็นเอกลักษณ์ของคนพื้นเมืองทางภาคเหนือ ซึ่งมีนักท่องเที่ยว นักธุรกิจเอกชนทั้งหลายให้ความสนใจเข้าวัดมาทำบุญและท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น วัดร่องขุนในปัจจุบันจึงมีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นซึ่งก็เป็นไปในแนวทางที่ดี อีกทั้งยังสามารถเป็นศูนย์รวมของพุทธศาสนิกชนได้

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

การอภิปรายผลในบทบาทและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนท้องถิ่นเนื่องจากการบูรณะวัดร่องขุน พ.ศ. 2540-2553 ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญกับความคิดรวบยอด ที่สรุปออกมาว่ามีเนื้อหาที่สำคัญที่สุดจากประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นที่เกิดเนื่องจากการบูรณะวัดร่องขุนตั้งแต่ พ.ศ. 2540 -2553 สามารถสรุปได้เป็นประเด็น ดังนี้

1. การเน้นการค้าขายภายในท้องถิ่นชุมชน ซึ่งสามารถเห็นการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจได้อย่างเด่นชัดที่สุด เพราะชาวบ้านแต่ก่อนนั้นยึดอาชีพเกษตรกรเป็นหลักเพียงอาชีพเดียว แต่จากการบูรณะวัดร่องขุนขึ้นมา นั้น เกษตรกรสามารถจัดตั้งกลุ่มต่างๆ เพื่อทำผลิตภัณฑ์สินค้าท้องถิ่นหรือสินค้าพื้นเมืองออกมาจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยวและผู้ที่ยื่นชอบในประเพณี วัฒนธรรมทางภาคเหนือหรือแม้กระทั่ง ศาสตร์ทางศิลปะต่างๆ ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นชุมชนเป็นอย่างมาก มีรายได้เพิ่มขึ้นในแต่ละครัวเรือน และเติมเต็มให้ผู้ที่มาเที่ยวชมหรือศึกษาพุทธศาสนากับวัดร่องขุน ได้สัมผัสกับการค้าขายผลิตภัณฑ์สินค้าพื้นเมืองของชุมชน เป็นของฝากหรือของที่ระลึกกลับไปได้นับว่าเป็นการปรับตัวของผู้คนในชุมชนท้องถิ่นที่เป็นไปตามทฤษฎีการปรับตัวของมนุษย์

2. การส่งเสริมการท่องเที่ยวทำให้เศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงเนื่องจากการบูรณะวัดร่องขุ่น และกลุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนสำคัญมากในการมีส่วนร่วมจัดโครงการต่างๆ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว อาทิ โครงการมัคคุเทศก์ กิจกรรมแห่เทียนเข้าพรรษา เป็นต้น การบริหารจัดการมีการจัดการบริหารอย่างมีระบบ แบ่งเป็น คณะกรรมการวัด คณะผู้บริหารและ คณะกรรมการจัดสร้าง ซึ่งมีการแบ่งภาระหน้าที่ออกอย่างชัดเจน จึงทำให้เศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นจากการบูรณะวัดร่องขุ่น คนทุกๆกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกันและมีส่วนร่วมในทุกๆด้าน การเปลี่ยนแปลงจึงส่งผลที่ดีต่อการท่องเที่ยวของวัดร่องขุ่น และสามารถมีงบประมาณในการจัดสร้างวัดให้แล้วเสร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ นับว่าเป็นไปตามทฤษฎีการมีส่วนร่วม

3. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นที่เกิดเนื่องจากการบูรณะวัดร่องขุ่น ส่งผลถึงการส่งเสริมธุรกิจชุมชน มีการจ้างงานคนในพื้นที่มากยิ่งขึ้น และสามารถจัดทำเป็นธุรกิจชุมชนได้ อาทิ การเกิดอาชีพมัคคุเทศก์ ไกด์นำเที่ยว นักวาดภาพศิลปะและงานก่อสร้าง เป็นต้น เมื่อคนในชุมชนท้องถิ่นมีรายได้จากการส่งเสริมธุรกิจชุมชน ส่งผลทำให้เศรษฐกิจท้องถิ่นนั้นเจริญขึ้น ตามไปด้วย

4. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นที่เกิดเนื่องจากการบูรณะวัดร่องขุ่น ส่งผลถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ดีขึ้น เช่น การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สภาพปัญหาของชุมชน การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผนชุมชน ส่งผลให้คนในชุมชนรักท้องถิ่นไม่คิดจะทิ้งถิ่นฐานบ้านเกิดเมืองนอน เพราะคนในชุมชนพร้อมที่จะช่วยกันแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนให้เจริญก้าวหน้าต่อไป และที่สำคัญเมื่อมีส่วนร่วมแล้วก็ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ โดยควรให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมเข้าไปร่วมประชุมหรือบริหาร สามารถออกความคิดเห็นได้ เพื่อสร้างให้คนในท้องถิ่นได้รู้และเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงเปลี่ยนทางเศรษฐกิจของชุมชนที่เกิดจากการบูรณะวัดร่องขุ่น เพื่อรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจในอนาคตได้อย่างเป็นระบบ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนท้องถิ่นที่เกิดเนื่องจากการบูรณะวัดร่องขุ่นตั้งแต่ พ.ศ. 2540-2553 สามารถสรุปได้เป็นประเด็น ดังนี้

1. อาจารย์ เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ ผู้บริหารที่มีบทบาทหลัก นำการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงไป จากเดิมเป็นวัดท้องถิ่นชุมชนธรรมดาวัดหนึ่ง ที่มีเพียงคนในชุมชนท้องถิ่นเท่านั้นที่ศรัทธาในพระพุทธศาสนาจึงจะเข้าวัด แต่ภายหลังอาจารย์เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ ได้เป็นผู้จัดสร้างบูรณะวัดร่องขุ่นให้เกิดความน่าสนใจ มีเส้นทางท่องเที่ยวแต่สิ่งสำคัญต่อทุกสิ่งทุกอย่างนอกจากความสวยงามแล้วยังแฝงด้วยคติธรรมความเชื่ออันเป็นคำสอนตามแนวทางของศาสนาพุทธ จึงทำให้เป็นศูนย์รวมพุทธศาสนิกชน ที่นอกเหนือจากคน

ท้องถิ่นแล้ว ยังหมายถึงพุทธศาสนิกชนทั่วประเทศไทยหรือชาวต่างชาติที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาได้มาเห็น เรียนรู้และศึกษาพุทธศาสนาที่วัดร่องขุนแห่งนี้ ณ ปัจจุบันนี้จึงเปรียบเสมือน ศูนย์รวมพุทธศาสนิกชนที่ศรัทธาในศาสนาพุทธ

2. การบูรณะวัดร่องขุนได้ส่งผลถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนท้องถิ่น ในเรื่องของเด็กเยาวชนที่เกรงในชุมชนท้องถิ่นที่หาที่ยึดเหนี่ยวจิตใจไม่ได้ อยากกลับตัวเป็นคนดี อยากทำตัวให้เป็นประโยชน์แก่สังคม ก็เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด กลับตัวกลับใจสร้างให้สังคมท้องถิ่นมีบุคคลที่มีคุณภาพเพิ่มขึ้น และให้โอกาสคนที่ทำตัวไม่ดีในอดีตกลับกลายเป็นคนที่ทำประโยชน์ให้แก่ชุมชนและวัดร่องขุนได้ วัดร่องขุนก็สามารถเป็นเหมือนศูนย์รวมของการยึดเหนี่ยวทางสังคมให้แก่ชุมชนท้องถิ่นและประเทศชาติ

3. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนท้องถิ่นที่เกิดเนื่องจากการบูรณะวัดร่องขุน ส่งผลถึงสังคมต้องการที่จะเรียนรู้พุทธศาสนา วัดร่องขุนทำให้พุทธศาสนาน่าสนใจ น่าค้นหายิ่งขึ้น สามารถดึงดูดความสนใจให้แก่เด็กและเยาวชน ผู้ที่สนใจในศาสนาพุทธได้เข้ามาศึกษา การบูรณะวัดร่องขุน จึงเปรียบเสมือนการเพิ่มช่องทางการเรียนรู้ ประเพณี วัฒนธรรมและศาสนา ที่เป็นแหล่งเรียนรู้และแฝงไปด้วยคุณธรรม เป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการศึกษาพุทธศาสนา

4. ประเด็นในเรื่องของสิ่งแวดล้อม ภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนท้องถิ่น สิ่งที่เคยหายไปก็คือ วิถีชีวิตชาวบ้านที่เคยอยู่กินกันอย่างพอเพียง มีไร่ มีนาทำมาหากิน สินค้าเกษตรจากราคาไม่สูงนักก็กลับกลายเป็นราคาสูงขึ้น เมื่อสังคมและสิ่งแวดล้อมขยายตัวใหญ่ขึ้น เศรษฐกิจดีขึ้น แต่ข้าวของก็แพงขึ้นตามตัว เพราะประชาชนบางส่วนได้ขายที่นาให้กับนายทุน จากที่นากลายมาเป็นตึก อาคาร จึงเกิดปัญหาให้กับชาวบ้านที่ยังคงยึดอาชีพทำไร่ ทำนา ซึ่งบางครอบครัวไม่มีที่นาเป็นของตนเอง ทำนาในที่นาคนอื่น จึงทำให้ตนเองไม่มีอาชีพเหมือนเคย จึงทำให้เกิดปัญหาในการหาเลี้ยงครอบครัว เนื่องจากสิ่งแวดล้อมและสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป

ดังนั้นโดยรวมแล้วสรุปได้ว่า ชุมชนวัดร่องขุน ได้มีการเปลี่ยนแปลงจริงในช่วงเวลาดังกล่าวที่ผ่านมา ทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม เนื่องจากผลของการพัฒนาที่เปลี่ยนแปลงด้านความเจริญเติบโตทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม โดยรวมของชุมชนท้องถิ่นอันมีผลมาจาก

1. ผู้นำ ประกอบด้วยอาจารย์เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ ร่วมด้วยหน่วยงานภาครัฐ ประกอบด้วยหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนภูมิภาคและหลายๆส่วนงานที่เข้าร่วมสนับสนุน

2. ประชาชน ประชาชนทั่วไปเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านเศรษฐกิจ และสังคม ในแนวทางที่ดีขึ้น เนื่องจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่สำคัญ ส่งผลให้เกิดการจ้างงานในท้องถิ่น เกิดการค้าขาย มีการทำธุรกิจการท่องเที่ยวมีการหลงไหลของผู้คนเข้ามาท่องเที่ยวเยี่ยมชมศาสนสถานอันเป็นมรดกของเรื่องราวตาม

ทัศนคติความเชื่อในแนวพุทธศาสนาและความเชื่อในโลกทั้งสาม (ไตรภูมิ) รวมถึงสิ่งที่ไม่สามารถตีราคาเป็นมูลค่าในทางเศรษฐกิจได้ก็คือเกิดเป็นความภาคภูมิใจในความเป็นคนของชุมชนวัดร่องขุนแห่งนี้

จากผลการวิจัยมีกล่าวมาทั้งหมดนี้ สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สามารถจำแนกและแบ่งกลุ่มได้ดังนี้

ทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolutionary theory) เป็นแนวความคิดที่ได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีวิวัฒนาการทางชีวภาพของชาร์ลส์ ดาร์วิน (Charles Darwin) โดยนักสังคมวิทยาในกลุ่มทฤษฎีวิวัฒนาการเสนอว่า การเปลี่ยนแปลงของสังคมเป็นกระบวนการที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นขั้นตอนตามลำดับ โดยมีการเปลี่ยนแปลงจากขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่งในลักษณะที่มีการพัฒนาและก้าวหน้ากว่าขั้นที่ผ่านมา มีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมที่มีรูปแบบเรียบง่ายไปสู่รูปแบบที่ซับซ้อนขึ้นมากขึ้น และมีความเจริญก้าวหน้าไปเรื่อย ๆ จนเกิดเป็นสังคมที่มีความสมบูรณ์

จากทฤษฎีวิวัฒนาการ พบว่า อาจารย์เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ ได้เข้ามาบูรณะจัดสร้างวัดอย่างเป็นทางการเป็นขั้นเป็นตอน ริเริ่มจากการปวารณาตัวที่จะบูรณะวัดซึ่งเป็นวัดบ้านเกิด และได้รับการยินยอมจากชุมชนและคณะกรรมการวัด มีการบริหารจัดการอย่างเป็นทางการที่วัดอื่นไม่มี เปลี่ยนทัศนคติแบบใหม่ ๆ พัฒนาจนกลายเป็นวัดชื่อดังระดับโลกที่แสดงออกทางด้านสถาปัตยกรรมที่แฝงไปด้วยคติธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา และส่งผลถึงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม

ออกุสต์ กองต์ (Auguste Comte) เสนอว่า สังคมมนุษย์มีพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ (Knowledge) ผ่าน 3 ขั้นตอน ตามลำดับ คือ จากขั้นเทววิทยา (Theological stage) ไปสู่ขั้นอภิปรัชญา (Metaphysical stage) และไปสู่ขั้นวิทยาศาสตร์ (Positivistic stage)

จากแนวคิดของ ออกุสต์ กองต์ การเปลี่ยนแปลงทางด้านความรู้ตามลำดับที่เกิดขึ้นพบได้ว่า จากอดีตภาพจิตรกรรมฝาผนังในวัดต่าง ๆ จะเน้นในเรื่องวรรณคดี พุทธประวัติ นิทานชาดก ปีนักษัตร เทพเทวดา เป็นภาพจิตรกรรมที่แฝงไปด้วยคติธรรมคำสอน ซึ่งเปรียบเทียบกับภาพกรรมฝาผนังในอุโบสถวัดร่องขุน ที่เน้นสถาปัตยกรรมร่วมสมัยที่ผสมผสานวัฒนธรรมตะวันตก เช่น ภาพอุตุตราแมน ผู้พิทักษ์โลก โอซามา บิลลาเดน จรวดนิวเคลียร์ เป็นต้น ซึ่งแต่ละภาพจะมีการวาดเติมไม่มีวันวาดจบเพื่อให้เข้ากับความเชื่อตามยุคสมัย ที่สำคัญยังสอดแทรกความเชื่อ คติธรรมแฝงในการพัฒนาทางด้านความรู้ จากจุดนี้เองทัศนคติทางด้านความรู้ของสังคมมนุษย์ได้เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้เยาวชนเกิดความสนใจที่จะอยากเข้าวัดเพื่อศึกษาคำสอนตามพระพุทธศาสนามากขึ้น

เซอร์เบิร์ต สเปนเซอร์ (Herbert Spencer) เสนอว่า วิวัฒนาการของสังคมมนุษย์เป็นแบบสายเดียว (Unilinear) ที่ทุกสิ่งทุกอย่างในจักรวาลมีจุดกำเนิดมาจากแหล่งเดียวกันด้วยและมารวมตัวกันด้วยกระบวนการสังเคราะห์ (Synthesis) ทำให้เกิดพัฒนาการที่ก้าวหน้าขึ้นและซับซ้อนมากขึ้น การพัฒนาของสังคมจะมีวิวัฒนาการเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ กล่าวคือ มนุษย์ที่มีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมใหม่ ๆ ได้เป็นอย่างดีจะมีชีวิตอยู่รอดตลอดไป และนำไปสู่การพัฒนาที่ดีขึ้นต่อไป

จากแนวคิดของ เซอร์เบิร์ต สเปนเซอร์ หากพระอุโบสถหรือโบสถ์ ซึ่งเป็นอาคารที่ใช้เป็นสถานที่เฉพาะสำหรับพระสงฆ์ใช้ประชุมกันทำสังฆกรรมตามพระวินัย เช่น สวดพระปาติโมกข์ให้อุปสมบท เป็นต้น มีความหมายที่เกี่ยวเนื่องกับทางพระพุทธศาสนาใน 4 ลักษณะ คือ หมายถึง วันพระ ซึ่งเป็นวันที่พระสงฆ์และคฤหัสถ์มาประชุมกันเพื่อแสดงธรรมและรับฟังธรรม หมายถึง การแสดงพระปาฏิโมกข์ของพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัยทุกๆ 15 วัน หมายถึง การรักษาศีล 8 ของเหล่าภราดรในทุกวันพระและ หมายถึง สถานที่ซึ่งพระสงฆ์ทำสังฆกรรม ร่วมกัน

เมื่อนำมาเทียบกับผลการศึกษา พบว่า พระอุโบสถของวัดร่องขุนไม่ได้มีไว้ให้พระภิกษุสงฆ์ทำสังฆกรรมและไม่ได้ประกอบกิจพิธีทางศาสนาอย่างใดเลย ซึ่งแตกต่างจากวัดอื่นยกตัวอย่างเช่น วัดดิโลกอาราม วัดเก่ากลางน้ำในกว๊านพะเยา จังหวัดพะเยา แม้จะหลงเหลือเพียงซากโบราณสถาน ก็ยังมีพิธีเวียนเทียนในวันสำคัญต่าง ๆ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ให้กับจังหวัดพะเยา ซึ่งหากเป็นเช่นนี้เมื่อวัดร่องขุนยังไม่เห็นคุณค่าของการทำสังฆกรรมของพระสงฆ์ก็เปรียบได้กับวัดที่ไม่มีพระสงฆ์จำพรรษาอยู่ และหากวันข้างหน้าไม่มีพระสงฆ์จำพรรษาอยู่ เป็นเพียงแต่สถานที่ท่องเที่ยว ยังจะขึ้นชื่อได้ว่า “วัด” ได้อีกหรือไม่

5.3 ข้อเสนอแนะ

1. ควรจะมีการจัดสร้างวัดร่องขุนแบบเดิมไว้ เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาหาความรู้ หรืออนุรักษ์ไว้ซึ่งของเดิม และควรแยกที่พำนักของพระสงฆ์ออกเป็นสัดส่วนให้ห่างจากบริเวณวัดที่บูรณะใหม่ เพื่อความสงบ เพื่อที่จะให้พระภิกษุ สามเณร ได้ประกอบกิจทางศาสนา และศึกษาพระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมมาพุทธเจ้า
2. ภาครัฐควรจัดตั้งงบประมาณมาให้ชุมชนท้องถิ่นเพื่อให้การบูรณะวัดร่องขุนสานต่อให้แล้วเสร็จ เพื่อจะได้เป็นวัดหนึ่งที่สามารถเป็นได้ทั้งศูนย์รวมพุทธศาสนิกชน ได้ศึกษาหาความรู้ในด้านของความงดงามทางศิลปกรรมและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญทางพุทธศาสนา

3. ส่วนราชการส่วนภูมิภาคควรให้การสนับสนุนในการพัฒนา โดยเน้นการประชาสัมพันธ์ ให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น เพื่อที่จะให้ข้อมูลข่าวสาร ได้เผยแพร่ออกไปและเป็นที่มาของการหลังไหลเข้ามาท่องเที่ยว
4. ชุมชนควรรวมกลุ่มเยาวชนเพื่อดำเนินการบ่มเพาะให้เกิดจิตสำนึกในการรักษ์ท้องถิ่น ชุมชนให้เกิดความเป็นคนที่มี "จิตสาธารณะ" อันจะส่งผลดีแก่ชุมชนในอนาคต